

ANVISNINGAR TILL INVENTERINGSBLANKETT FÖR KALLKÄLLOR

Inventeringsblanketten innehåller en del speciella begrepp, varför det kanske krävs kommentarer för att kunna fylla i den. Se också boken "Källor i Sverige" utgiven av Källakademien, Byggtjänst förlag 2006. En enklare anvisning finns också för att notera mindre källor av mera lokalt intresse.

A. Källans belägenhet måste anges så noggrant som möjligt: kommun, socken, by och fastighet samt källans läge (avstånd, riktning) i förhållande till närmaste gård, väg eller annan lätt identifierbar punkt i terrängen. Markera gärna läget på en särskild skiss eller på en detaljerad karta och sänd en kopia av kartan. Om själva källan redan är markerad på en karta, ange typen och numret/namnet på kartan, t.ex. orienteringskartan xx. Säkrast är att ange källans s.k. koordinater antingen enligt en detaljerad karta, t.ex. ekonomiska kartan/fastighetskartan (som visar latitud/breddgrad/ = x och longitud/-längdgrad/ = y) eller med hjälp av ett modern GPS-mottagare – ange i bägge fallen vilket koordinatsystem som använts, t.ex. Sweref 99, RT 90. Om man vet det exakta läget för källan, kan man gå in på hemsidan www.gis.lst.se och få ut de rätta koordinaterna. *Källans namn* är av stort intresse att få veta. Ange det namn, som vanligen används samt om det finns någon *mundlig tradition* om källan. Nämn också om källan har någon form av *skydd* t.ex. som fornminne eller om den ligger på *samfälld mark* ("bykälla"), utgör ett *gränsmärke* mellan t.ex. byar samt om källan är *beskriven* i någon skrift (vilken? tryckår?).

B. Typen av källa är av stort intresse. Den mest typiska källan är *punktkällan*, där grundvattnet flödar ut ur jord eller berg i en punkt och bildar en liten vattensamling i en grop, ett *källkar*, som i sin tur har en tydlig avrinning i en liten källbäck eller dike. På vissa ställen läcker emellertid grundvattnet ut på bred front i ett s.k. *källdrag* eller en *källhorisont*. Det kan också vara ett mera diffust utflöde, vilket kan ge upphov till ett *källkärr* och i sällsynta fall en *källkupol* av torv och/eller utfällningar av järn eller kalk. I många fall har människan fördjupat källkaret och infodrat det med trä, sten eller betong till en *källbrunn*, eller gjort en fördämning till en *källdamm*.

C. Källans vattenflöde är också viktigt att bedöma, då ett stort flöde under hela året ger god vattenförsörjning till såväl människor som djur och växter. Dessutom "rensar" sig en sådan källa själv. Fråga gärna äldre personer i bygden om källan varit torr under extrema torrår, t.ex. 1959.

D. Källvattnets beskaffenhet är givetvis av stor betydelse vid användningen av vattnet. Stabil och låg temperatur (mät!) på vattnet ger en indikation på ett verkligt källvatten. Vattnets färg, lukt och smak liksom vissa utfällningar t.ex. "rost" = järn avslöjar ytterligare kvalitetsegenskaper. Observera föroreningar i källan (t.ex. en hinna av en grön växt/andmat/) eller vid och ovanför källan! Markanvändning och olika ingrepp eller skador påverkar också beskaffenheten.

E. Källvattnets användning som vattentäkt för olika ändamål förr och nu är av stort intresse, dels kulturhistoriskt, dels som ett tecken på källans kapacitet och vattnets kvalitet.

F. Miljön vid och i källan är också av stor vikt för att kunna karakterisera källan. Ange naturmiljön och markanvändningen vid källan liksom kulturmiljön (t.ex. fornlämning, hälsobrunn, torpruin). Beskriv gärna typiska växter (t.ex. gullpudra, orkidéer, strutbräken) och djur vid källan samt källans aktuella tillstånd (t.ex. rensad, stormskador) och tillgänglighet (t.ex. spångad stig). Påpeka vad som skulle kunna åtgärdas för att förbättra miljö, tillstånd och tillgänglighet!

G. Samlad bedömning av källans värde bör göras. Störst värde har givetvis en källa med högt såväl natur- som kulturvärde och som är sevärd genom att den är välvårdad och ligger i en vacker omgivning. En källa med en väldokumenterad och intressant kulturhistoria kan dock enbart därigenom vara högst besöksvärd liksom en naturkälla med vackra växter, t.ex. orkidéer.

Ange slutligen de tre - fem mest värdefulla källorna i socknen.

Mer information: Lars Kylefors, Taggsvampsg. 14, 38632 Färjestaden, tel.0485-31559, e-post: lars.kylefors@vosteknik.se, eller Gert Knutsson, tel. 08-6688057, e-post: gertknut@comhem.se